

Inovativní způsob záchrany evropských orchidejí

Kateřina Burešová

Evropský projekt LIFEorchids, jehož hlavním cílem je zlepšení stavu ochrany kriticky ohrožených společenstev planě rostoucích orchidejí v severozápadní Itálii, není záležitostí pouze italská (jak by se mohlo na první pohled zdát). Jedná se o mezinárodní projekt, jehož cílem je mimo jiné komunikace a výměna zkušeností, a to jak mezi partnery projektu, širší skupinou zájemců o problematiku, tak i mezi širokou veřejností. Koordinátorem projektu je Turínská univerzita, partnerskými institucemi jsou Janovská univerzita, správa dvou regionálních parků Portofino a Po Vercellese-Alessandrino, italská nezisková organizace Legambiente, italská Rada pro zemědělský výzkum a analýzu zemědělské ekonomiky (CREA), a v neposlední řadě největší česká environmentálně zaměřená nezisková organizace Český svaz ochránců přírody. Projekt je plánován na období 5 let a běží od roku 2018.

Orchideje patří do skupiny organismů, která je celosvětově nejvíce ohrožena zánikem. Příčinou je hlavně degradace půdy a stanovišť, která jsou pro růst orchidejí zásadní. To mají na svědomí především nevhodné zemědělské postupy, které jdou ruku v ruce s chemizací a přílišným hnojením, ale také třeba fragmentace a zastavování krajiny. Citlivost těchto rostlin spočívá ale také v jejich specifických životních strategiích, které jsou vázány na další potenciálně ohrožené organismy, jako jsou symbiotické houby nebo opylovači a opylovatelé.

Realizátoři projektu by ale rádi zlepšili také povědomí veřejnosti o evropských druzích orchidejí, které jsou často opomíjeny kvůli tropickým druhům nabízeným na trhu jako pokojové rostliny.

Skalnaté pobřeží či říční niva

Projektové oblasti nalezneme v severozápadní Itálii, konkrétně v regionu Ligurie přímořský regionální park Portofino a v regionu Piemont přírodní park Po Vercellese-Alessandrino, který se rozkládá v úrodné oblasti kolem řeky Pád. Ačkoli jsou obě oblasti středem zájmu stejného projektu, charakter těchto míst je velmi rozdílný. Park Portofino se nachází na stejnojmenném poloostrově na pobřeží Ligurského moře a charakterem je velmi různorodý. Oblast je z přírodního hlediska jedinečná, hostí mnoho vzácných druhů včetně orchidejí a zahrnuje až 16 různých suchozemských biotopů.

Po Vercellese-Alessandrino je součástí systému tří chráněných území, které se rozprostírají kolem řeky Pád. Samotný park zahrnuje 12 menších chráněných celků, z nichž projektovými oblastmi jsou Bric Montariolo, Basso Scrivia a Ghiaia Grande.

V rámci těchto oblastí byly identifikovány také konkrétní cílové orchidejové druhy, ke kterým je směřována pozornost. Mezi dva vlajkové druhy patří vstavač otevřený (*Orchis patens*), podle červeného seznamu Mezinárodního svazu ochrany přírody (IUCN) označený jako „ohrožený“. Tato orchidej se nachází jen na několika místech v okolí Janova a v rámci našich projektových lokalit ji najdeme v parku Portofino. Druhým vlajkovým druhem se stal jazýček jadranský (*Himantoglossum adriaticum*) nacházející se v parku Po Vercellese-Alessandrino. Vlajkové druhy jsou v projektu doplněny i dalšími cílovými druhy, mezi které patří například tořič Bertolonův (*Ophrys bertolonii*), vstavač bezostožka (*Orchis antropophora*), jazýček *Himantoglossum robertianum* nebo serapie *Serapias neglecta*.

Z laboratoře do přírody

Snaha o zastavení klesajícího trendu v početnosti populací orchidejí se v rámci projektu zaměřuje především na polopřirozené travní porosty, které jsou známé svou bohatostí na orchidejové i jiné druhy, ale jsou zároveň nejvíce ohroženy degradací.

V rámci prvotních přípravných aktivit, které zahrnovaly terénní průzkumy projektových lokalit, proběhla identifikace tzv. orchidejových mikrorezervací. Ty jsou určeny k hlavním zásahům, které obnášejí nejprve obnovení cílového stanoviště selektivním výřezem keřů, kácením stromů a eliminací invazivních rostlin a následuje setí rostlinných druhů vhodných pro dané stanoviště a posílení nebo reintrodukce (znovuzavedení) cílových druhů orchidejí. Právě posílení či reintrodukce cílových druhů patří k nejzajímavějším, ale také nejkontroverznějším částem projektu. Součástí této aktivity je metoda množení tzv. *in vitro*, jehož součástí je umělé

Posilování orchidejových populací je prováděno také metodou „in vitro“. Foto Jacopo Calevo

(manuální) oplodnění cílových druhů orchidejí v terénu, následný sběr zralých semen, která jsou buď využita k opětovnému vysetí, nebo putují do laboratoře, kde jsou pěstována na umělém médiu. Následuje aklimatizace sazenic ve skleníkových podmínkách a opětovné vysazení zpět na cílové lokality.

Umělé posilování populací orchidejí není v našich podmínkách příliš oblíbený způsob ochrany orchidejových stanovišť a mnoho odborníků se mu brání. Avšak realizátoři projektu věří, že tyto aktivity budou mít výsledky a přesvědčí i zapřísažlé odpůrce.

Správcovství půdy

Jednou z metod, jak v rámci projektu zajistit, aby bylo o orchidejové lokality postaráno i v budoucnu, je správcovství půdy. Jedná se především o zapojování majitelů pozemků (mnoho projektových lokalit je v soukromém vlastnictví), lokálních zemědělců, dobrovolnických spolků, ale i jednotlivců do péče o orchidejové lokality. Zajímavostí projektu je také snaha o zapojování italské veřejnosti do péče o orchideje mimo projektové lokality. To je umožněno díky rozšíření orchidejí v rámci Itálie, ale také díky všeobecné oblíbenosti těchto obdivuhodných rostlin. Orchideje v Itálii často rostou například na soukromých zahradách, kde jsou následně vydány na pospas majiteli zahrady a jeho zahradnickým postupům. Realizátoři projektu se snaží o osvětu právě třeba mezi zahrádkáři. Český svaz ochránců přírody má se správcovstvím půdy bohaté zkušenosti, a to hlavně díky aktivitě pozemkových spolků. Ty se starají o více než 3,5 tisíce hektarů cenných lokalit napříč ČR. Některé spolky mají pozemky ve vlastnictví, o jiné se starají smluvně. Více informací o hnutí pozemkových spolků na www.csop.cz/pozemkovespolky.

Vstavač osmahlý (*Neotinea ustulata*). Foto Vlastislav Vlačičha

Role ČSOP v projektu

Výsledky projektu LIFEorchids ale nezůstanou jen na italské půdě. Jedním z cílů je i přenos získaných zkušeností do jiných evropských regionů, mezi nimiž je v první řadě Česká republika. Pokud vše půjde podle plánu, vytipuje ČSOP potenciálně vhodné lokality k pokusu o podobné posílení orchidejových populací také u nás v ČR.

ČSOP se ale v rámci projektu věnuje především posilování povědomí o těchto krásných rostlinách, a to zejména u veřejnosti. Rok 2020 tedy vyhlásil Rokem orchidejí. Tato informační kampaň měla úspěch zejména během jarní sezony kvetení orchidejí, kdy bylo po celé ČR uspořádáno celkem 21 exkurzí pro veřejnost na lokality s orchidejemi. Exkurze pořádaly základní organizace nebo pozemkové spolky ČSOP a za-

vedly návštěvníky na místa orchidejemi známá i na ta neznámá. Kampaň cílila i na umělecké duše, pro které byla vyhlášena orchidejová soutěž, nebo na děti, pro které dal svaz na konci roku vyrobit propagační předměty s orchidejovou tematikou.

ČSOP se také věnuje navazování kontaktů s odborníky, kteří se zabývají problematikou orchidejí a péče o orchidejové lokality nebo dalšími projekty v rámci evropského programu LIFE.

LIFEorchids (LIFE17 NAT/IT/000596) je podporován z finančních zdrojů EU a MŽP ČR. Více na stránkách lifeorchids.eu.

Bc. Kateřina Burešová, Český svaz ochránců přírody.